

Abstract.

Potyshniak O.M., Dudnik E., Kralya V. Recreational resources and natural recreational potential a necessary condition for the development of recreation.

On the basis of generalization of the theory and practices of recreational complexes defined the essence of the natural-recreational potential of the territory; classification of recreation resources. The factors ensuring the functioning of the recreational potential of the territories, will help in achieving efficient, sustainable development in the process of tourist-recreational nature.. Discusses approaches to the assessment of natural and recreational potential with the aim of optimizing the processes of nature areas. Isolated and characterized the main functions of natural –resource potential, effective development of which can provide a more complete satisfaction of population's needs in health improvement and rest.

Key words: recreational resources, natural conditions, recreational potential of the territory, functions of natural-recreational potential

УДК 330.341:636.034(477.83)

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

**ЖЕЛЄЗНЯК А.М., К.Е.Н.,
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кризові явища в економіці України та високі темпи інфляції призвели до суттєвих змін в процесах виробництва та споживання сільськогосподарської продукції. Львівська область з часів незалежності традиційно займала лідируючі позиції в регіоні за обсягами виробництва молока та молочної продукції, які з часом погіршувалися. Основним ринком збуту молочної продукції для виробників регіону були внутрішній ринок територіально прилеглих областей та зовнішні ринки пострадянських країн. Відповідно основні тенденції розвитку галузі передбачали врахування попиту та пропозиції на цих ринках, вимог стосовно якості та безпеки згідно їх стандартів тощо. Починаючи з 2014 року українські виробники молока та молочної продукції були змушені працювати в нових умовах господарювання, стикнувшись з зростанням цін на сировину та матеріали, втратою одних зовнішніх ринків та відкритими перспективами інших, зменшенням купівельної спроможності українського населення, змінами законодавства в сфері безпеки та якості молочної продукції.

Виходячи з зазначених обставин та зручного територіального розташування Львівської області, що може стати конкурентною перевагою виробників молока та молочної продукції, виникає питання дослідження трансформаційних процесів в молочному скотарстві на прикладі сільськогосподарських підприємств Львівської області, що дасть змогу сформулювати висновки про результативність адаптації виробників до нових умов господарювання в нестабільному середовищі та їх здатності використати нові переваги від євроінтеграційних процесів після підписання Угоди про всеохоплюючу зону вільної торгівлі з Європейським Союзом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сільськогосподарські виробники в розвинутих країнах працюють в умовах динамічного та розвиненого середовища, що зумовлює необхідність здійснення виробництва на інноваційній основі. Разом з тим українське середовище є менш прогнозованим, а загальноприйняті умови ведення аграрного бізнесу не завжди працюють. Тому питанню трансформацій в сільському господарстві приділяється чимало уваги з боку вітчизняних науковців. Більш ранній період реформування сільського господарства питання трансформацій було висвітлено в наукових працях Кириленка І.Г., Месель-Веселяк В.Я., Шубравської О.В., Бутка М., Саблука П.Т. та інших. В більш пізніх дослідженнях науковці почали приділяти увагу окремим складовим трансформаційного процесу в сільському господарстві: Малік М.Й. та Шпикуляк О.Г. досліджували розвиток сільського господарства в умовах інституційних трансформацій, Лупенко О.Ю. та Тулуш Л.Д. вивчали податковий аспект трансформацій галузі, Ніценко В.С. та Данкевич А.Я. трансформацію форм власності в сільському господарстві, Зінчук Т.А. трансформацію системи фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств тощо. Разом з тим автори в недостатній мірі розкривають питання трансформацій в молочному скотарстві, що потребує додаткових досліджень.

Формулювання цілей статті. Проаналізувавши стан трансформаційних процесів в молочному скотарстві, оцінити їх вплив на діяльність сільськогосподарських підприємств Львівської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно для Львівської області як частини Галичини формувалися сприятливі умови для розвитку молочного скотарства. Цьому сприяли і розвиток кооперативного молочарства у другій половині ХІХ ст., і значна щільність населення, культура ведення сільського господарства в особистих селянських господарствах, і наявність значної кількості

молокопереробних підприємств, а також сприятливе територіальне розташування.

Це призвело до того, що на Львівську область у 2000 році припадало 1,8 % валового виробництва молока в Україні, що становило 66011 т в фізичному вимірі. Накаль, кризові явища в сільському господарстві, збитковість галузі тваринництва на фоні низьких закупівельних цін на молоко призвели до скорочення обсягів виробництва молока за аналізований період в сільськогосподарських підприємствах на 60,4 %. поголів'я корів сільськогосподарських підприємствах Львівської області протягом 2000-2016 рр. скоротилося на 79,8 % і становило у 2016 році 7274 голови.

Таблиця 1

Динаміка виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Львівської області

Регіон	Роки					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Виробництво молока, тис. т						
Україна	2245,9	2535,3	2582,5	2647,5	2669,2	2705,6
Львівська область	23,1	25,7	26,5	24,9	25,6	26,2
Частка Львівської області у виробництві молока, %	1,03	1,01	1,02	0,94	0,96	0,97
Поголів'я корів, тис. гол.						
Україна	583,7	575,2	565,4	529,2	505,1	484,6
Львівська область	9,4	9,2	9,0	8,3	7,8	7,3
Частка Львівської області у поголів'ї корів, %	1,62	1,60	1,59	1,57	1,54	1,50

Аналізуючи у таблиці 1 дані періоду 2011-2016 рр., хотілось би на відсутність чіткої динаміки виробництва молока та загальну тенденцію до скорочення поголів'я корів.

Таблиця 2

Динаміка реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах Львівської області

Показник	Роки					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Обсяги реалізації молока, тис. т.	19,3	21,9	22,1	20,7	21,9	18,3
Ціна реалізації, тис. грн./т.	2,9	2,7	3,1	3,5	4,4	5,4
Споживання молока на 1 особу на рік, кг.	207,6	226,1	238,7	247,4	235,5	...*

*- відсутні дані

Аналіз таблиці 2 показав, що незважаючи на коливання загальних обсягів реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами Львівської області у 2011-2016 рр., споживання молока в розрахунку на 1 особу в регіоні має стійку тенденцію до зростання.

Таблиця 3

**Динаміка обсягів виробництва молочної продукції
у Львівській області у 2011-2015 рр., т.**

Вид продукції	Роки					2015 до 2011 р, %
	2011	2012	2013	2014	2015	
Молоко рідке оброблене, тис. т	30,8	32,8	32,9	24,1	13,2	43,0
Молоко і вершки сухі, тис. т	2,0	1,8	-
Масло вершкове, тис. т	2,4	3,1	2,0	2,2	1,1	44,8
Сир свіжий неферментований, т	550	518	589	527	258	46,9
Сири жирні, т	...	509	331	307	...	-
Йогурт та інша продукція, тис. т	51,8	46,3	47,4	34,6	20,7	39,9

Більш детальний аналіз переробки молока та виробництва молочних продуктів в Львівській області (таблиця 3) показує негативні тенденції динаміки виробництва основних видів молочних продуктів, що обумовлено суттєвим зростанням цін на цю продукцію після 2014 року, зниженням купівельної спроможності населення, підвищенням затрат молокопереробних підприємств на енергоносії та інші матеріали. При цьому в структурі собівартості молочної продукції витрати на сире молоко залишаються невисокими.

Скорочення обсягів переробки молока та виробництва молочної продукції може нести в собі загрози для подальшого розвитку молочного скотарства в регіоні, особливо в умовах впровадження нових стандартів до безпеки та якості продукції тваринництва згідно міжнародних стандартів, що потребуватиме вкладення додаткових коштів виробниками в найближчій перспективі.

Розпочатий процес гармонізації українського законодавства до вимог міжнародних стандартів в сфері контролю за якістю молочної продукції уже позитивним чином вплинув на показники якості молока та молочних продуктів. Так, за даними Асоціації виробників молока по Україні у 2016 році підвищилася частка надходження молока екстра гатунку з 10,3% у 2015 до 14,6%, вищого гатунку – з 35,2% до 36,7% та скоротилося надходження молока першого гатунку з 49,6% у 2015 році до 42% у 2016 році [2].

Подальший розвиток молочного скотарства в регіоні на нашу думку буде розвиватися шляхом трансформації підходів до управління сільськогосподарськими підприємствами.

Досліджуючи процеси трансформації в молочному скотарстві, на нашу думку доцільно використати визначення, запропоноване Джон М. Стаатз, який під сільськогосподарською трансформацією слід розуміти процес, за допомогою якого індивідуальні господарства переходять від сильно диверсифікованого, натурального виробництва до більш спеціалізованого виробництва, орієнтованого на ринок або інших систем обміну (наприклад, довгострокові контракти) [3].

Трансформація сільськогосподарських підприємств, що спеціалізуються на молочному скотарстві не можлива без структурних перетворень в сільському господарстві та посилення інтеграції галузі з іншими секторами економіки, що базуватиметься на більшій спеціалізації, обміні та економії на масштабі.

На думку Джона М. Стаатза «...особливо важливими для трансформації є дії, які сприяють міжгалузевим потокам ресурсів від сільського господарства до інших секторів економіки, одночасно підтримуючи прибутковість сільського господарства» [3]. На прикладі діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області сьогодні можна зробити висновок про відірваність ефективної взаємодії виробників молока з молокопереробними підприємствами, що уповільнює процеси ефективної трансформації останніх в умовах нестабільного середовища. Збільшення інтеграції молочного скотарства з молокопереробною галуззю та іншими секторами економіки, зростання його продуктивності могли б позитивним чином позначитися на зниженні витрат в розрахунку на одиницю молочної продукції, підвищивши ефективність забезпечення продуктами харчування місцевого населення.

В своїх дослідженнях науковці виділяють складові та ознаки процесу трансформації та трансформованих підприємств в сільському господарстві, базуючись на потенційні можливості отримання прибутку [4, с. 4]:

1) на етапі трансформації: гнучкі механізми трансферу земель; зменшення ризиків та застосування інструментів менеджменту; доступ до ринкової інформації; вертикальна та горизонтальна координація в сфері безпеки, якості продукції та стандартизації; підвищення ролі фермерських організацій;

2) трансформованих сільськогосподарських підприємств: зростання кількості продукції з високою доданою вартістю;

зменшення торгівельних обмежень та дотацій; гнучкі механізми трансферу земель; високоєфективна та якісна система виробництва; вертикальна та горизонтальна система координації в напрямку підвищення якості, безпеки продукції та дотримання стандартів.

Висновки. Трансформаційні процеси, що відбулися в молочному скотарстві Львівської області по суті не сформували високоєфективної системи взаємодії виробників молока з молокопереробними підприємствами, яка була б спрямована на впровадження ефективного ланцюга формування доданої вартості в галузі на усіх етапах, підвищення продуктивності усіх учасників та реалізації заходів з координації зусиль на вирішенні впитань покращення якості, безпеки та стандартизації на ринку молока та молочних продуктів. Тому в найближчій перспективі основним завданням для підприємств, що спеціалізуються на молочному скотарстві, є впровадження високоєфективної системи впровадження механізму контролю за якістю молока, взаємодії з переробними підприємствами та пошуку інноваційних механізмів зростання продуктивності.

Література.

1. Сільське господарство Львівщини у 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Database/04SILGOSP/databasetree_uk.asp
2. Якість молока, зданого на переробку, покращується [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avm-ua.org/uk/post/akist-moloka-zdanogo-na-pererobku-pokrasuetsa?milkua=1>
3. **John M.** Staatz. What is agricultural transformation? [Electronic resource]. – Access mode: http://fsg.afre.msu.edu/ag_transformation/Def_Trans.htm
4. **Shenggen Fan.** From subsistence to profit: transforming smallholder farms / **Fan Shenggen, Brzeska Joanna, Keyzer Michiel, Halsema Alex** // Washington. – 2013. – 24 p.

References.

1. Sil's'ke gospodarstvo L'vivshhini u 2016 r. [Agriculture of Lviv region in 2016]. (2016) *database.ukrcensus.gov.ua*. Retvired from http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Database/04SILGOSP/databasetree_uk.asp [in Ukrainian].
2. Jakist' moloka, zdanogo na pererobku, pokrashhuet'sja [The quality of milk put up for processing is improving].(n.d.). *avm-ua.org*. Retvired from <http://avm-ua.org/uk/post/akist-moloka-zdanogo-na-pererobku-pokrasuetsa?milkua=1> [in Ukrainian].

3. **John M. Staatz.** What is agricultural transformation? [Electronic resource]. – Access mode: http://fsg.afre.msu.edu/ag_transformation/Def_Trans.htm [in English].

4. **Shenggen Fan, Brzeska J., Keyzer M., Halsema A.** (2013). From subsistence to profit: transforming smallholder farms. Washington. p. 24 [in English].

Анотація.

Железняк А.М. Трансформаційні процеси розвитку молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах Львівської області.

В науковій статті представлені результати дослідження трансформаційних процесів в молочному скотарстві на прикладі сільськогосподарських підприємств Львівської області.

Під час дослідження використовувалися загальні й спеціальні наукові методи, які ґрунтуються на об'єктивних законах економіки: метод теоретичного узагальнення та аналізу і синтезу – для вивчення теоретичних аспектів трансформації; різноманітні прийоми економіко-статистичного методу – під час наочної ілюстрації досліджуваних явищ; абстрактно-логічний – для узагальнення результатів досліджень, формулювання висновків і пропозицій.

Розглянуто основні проблеми виробників молока на вітчизняному ринку. Узагальнено основні дослідження трансформації в сільському господарстві, спрямовані на підвищення ефективності виробництва. Запропоновано основні механізми покращення трансформаційних процесів в молочному скотарстві.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дістали подальший розвиток наукові підходи з питань розвитку молочного скотарства в регіоні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх реалізація дозволить виробникам отримати додатковий дохід з використання наявних ресурсів.

Ключові слова: трансформація, витрати, сільське господарство, виробництво молока, управління.

Аннотация.

Железняк А.М. Трансформационные процессы развития молочного скотоводства в сельскохозяйственных предприятиях Львовской области.

В научной статье представлены результаты исследования трансформационных процессов в молочном скотоводстве на примере сельскохозяйственных предприятий Львовской области.

В ходе исследования использовались общие и специальные научные методы, основанные на объективных законах экономики: метод теоретического обобщения и анализа и синтеза - для изучения теоретических аспектов трансформации; разнообразные приемы экономико-статистического методу - при наглядной иллюстрации исследуемых явлений; абстрактно-логический – для обобщения результатов исследований, формулирование выводов и предложений.

Рассмотрены основные проблемы производителей молока на отечественном рынке. Обобщены основные исследования трансформаций в сельском хозяйстве, направленные на повышение эффективности производства. Предложены основные механизмы улучшения трансформационных процессов в молочной отрасли.

Научная новизна исследования заключается в том, что получили дальнейшее развитие научные подходы по вопросам развития молочного скотоводства в регионе.

Практическое значение полученных результатов заключается в том, что их реализация позволит производителям получить дополнительный доход по использованию имеющихся ресурсов.

Ключевые слова: *трансформация, расходы, сельское хозяйство, производство молока, управление.*

Abstract.

Zhelyeznyak A.M. Transformation processes of dairy cattle breeding in agricultural enterprises of the Lviv region.

The results of the research of transformation processes in dairy cattle breeding on the example of agricultural enterprises of Lviv region are presented in the scientific article.

During the study general and special scientific methods based on the objective laws of economics were used: the method of theoretical generalization, analysis and synthesis for studying the theoretical aspects of transformation processes of dairy farm; various techniques of economic and statistical method during the clear illustration of the phenomenon under analysis; abstract-logical – to summarize the results of the research, drawing conclusions and proposals.

The main problems of milk producers in the domestic market are considered. The main types of transformation processes in dairy cattle are analyzed.

The scientific novelty of the research resides in the fact that approaches to the questions of the costs effective management of dairy farm on the base of sustainable development received further development.

The practical significance of the results resides in the fact that their realization will allow dairy farm to earn additional income from the use of available resources.

Key words: *transformation, costs, agriculture, dairy farm, management.*

УДК: 330.8

ГЕНЕЗИС НАУКОВИХ ОСНОВ ТЕОРІЇ КОНКУРЕНЦІЇ

***КВЯТКО Т.М., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Постановка проблеми у загальному вигляді. Економічне процвітання держави безпосередньо пов'язане з розвитком промисловості, зорієнтованої на експорті конкурентоспроможної